

בס"ד, י"ט שבט התשפ"ו

מנחות כ"ו – הקטרת קומץ על שיריים שנפסלו, קידוש קומץ בכלי, שיעור הקטרה וקומץ בכזית

שאלות:

1. לאשר נעלמו השיריים של המנחה, אפשר להקטיר את הקומץ?

הקטרת הקומץ על שיריים שנפסלו

ראינו בזבחים (דף עז) מחלוקת בין רבי אליעזר שסובר שגם אם אבד הבשר של הזבח עדיין אפשר לזרוק את הדם, לבין רבי יהושע שאומר שאם אין בשר אין דם. המשנה כאן מביאה מחלוקת מקבילה לגבי מנחות:

- המשנה אומרת: אם נטמא או נשרפו או אבדו שיריה של המנחה, כמדת רבי אליעזר: הקומץ כשר להקטרה. כמדת רבי יהושע: הקומץ פסול והמנחה פסולה.
- רב אמר בגמרא: שרבי יהושע שאמר שהקומץ פסול זה רק אם נטמא כל שיריה, אבל אם נטמא מקצת שיריה – הקומץ כשר.
 - הגמרא מבררת האם רב מדבר דווקא בנטמא (בגלל שהציץ מרצה על טומאה), ולא באבוד או שרוף? ומסיקה שרב סובר ששיור הוא דבר חשוב (מילתא היא), ולכן הדין של נטמא נכון גם לאבוד ושרוף, ורב אמר רק את המקרה הראשון שבמשנה ("נטמא").
 - הגמרא מביאה בריתא שמוכיחה שרבי יהושע אכן סובר שגם אם נשאר רק כזית מהבשר או החלב של הקרבן – זורקים את הדם, אבל לא אם נשאר מנחת נסכים (שאפילו אם כולה קיימת לא יזרוק), כי היא לא חלק מגופו של הזבח.
- רבי יוחנן בשם רבי ישמעאל אמר שהמקור לדעת רבי יהושע שזורקים אם נשאר חלב, הוא מהפסוק אומר: "וְזָרַק הַלֶּחֶן אֶת הַדָּם... וְהִקְטִיר הַחֶלֶב לְרִיחַ נִיחֹחַ לַד' – שאפילו בגלל החלב לבדו זורקים את הדם.
 - והגמרא שואלת: למדנו על חלב, מאיפה לומדים על שתי כליות ויותרת הכבד (שהם שאר האימורים), שגם עליהם זורקים? רבי יוחנן למד בעצמו: מהמילים בפסוק "לְרִיחַ נִיחֹחַ" מרבה את כל שאתה מעלה לריח ניחוח (כולל יותרת וכליות).
 - והגמרא מסבירה למה צריך את שני הלימודים: אם היה כתוב רק חלב הייתי אומר חלב כן, אבל יתרת וכליות לא; ואם היה כתוב רק לְרִיחַ נִיחֹחַ הייתי מרבה גם את מנחת נסכים. לכן כתב חלב, כדי ללמד שהכוונה לכל האימורים שהם מגופו של הזבח.

2. גדליה קמץ את המנחה וישר העביר את הקומץ לאש של המזבח, המנחה כשרה?

קידוש קומץ בכלי שרת

- המשנה אומרת: קומץ שלא נתקדש בכלי שרת – פסול. ורבי שמעון מכשיר. עוד אמרה המשנה: שאם הקטיר את הקומץ פעמיים (בשתי פעמים, חצי-חצי) – כשרה.
- והגמרא מביאה שלוש דעות של אמוראים שמסבירים את דעתו של רבי שמעון:

1. **רבי יהודה בריה דרבי חייא** אומר, שנאמר על המנחה "קדש קדשים הוא פחטאת וְכֹאֲשֵׁם". אם בא לעובדה ביד (כלומר, קמץ וישר מקטיר ללא כלי) – יעבדנה בימין (כמו חטאת, שנאמר בה אצבע וכהונה); ואם בא לעובדה בכלי – יעבדנה גם בשמאל (כמו אשם, שלדעת **רבי שמעון** אפשר לזרוק את דמו בשמאל כי לא נאמר לגביו אצבע).
2. **רבי ינאי** אומר, **שרבי שמעון** לא מצריך קידוש בכלי שרת כלל, כיון שקמצו מכלי שרת, יכול להעלותו ולהקטירו בכל דרך (אפילו בהמיינו).
3. **רב נחמן בר יצחק** אומר, שכולם מודים שקומץ טעון קידוש בכלי שרת.
 - והגמרא מקשה על הדעות השונות:
 - הגמרא מקשה על **רבי יהודה בריה דרבי חייא** מברייתא שמכשירה העלאת קומץ בין ביד בין בכלי בין בימין ובין בשמאל. **רבי יהודה בריה דרבי חייא** מתרץ שזו לצדדין קתני: הכוונה היא אם ביד – רק בימין; אם בכלי – בין בימין בין בשמאל.
 - הגמרא מקשה על **רב נחמן בר יצחק**: מברייתא שאומרת **שרבי שמעון** מכשיר בלי כלי שרת בכלל. **רב נחמן** מתרץ: מדובר רק על העבודות האחרונות (הולכה והקטרה), אבל מתן כלי שרת כן צריך.
 - היא מקשה מעוד ברייתא וגם אותה **רב נחמן** מתרץ.
 - והגמרא מקשה בפעם השלישית ומפריכה את דעת **רב נחמן** מברייתא שאומרת: שלדעת **חכמים**, אם העביר את הקומץ לשמאל – הקומץ נפסל כאילו דם שנשפך על הרצפה ואין לו יותר תקנה, כי הוא היה צריך להינתן בכלי שרת. אבל לדעת **רבי שמעון** עדיין אפשר להחזיר אותו לימין, מאחר והוא לא צריך נתינה בכלי שרת, כמו דם שנשפך על הרצפה אחרי שהתקבל בכלי שרת וניתן לאסוף אותו. ומכאן הופרכה דעתו של **רב נחמן**.
 - הברייתא הזו גם מסייעת ל**רבי יהודה בריה דרבי חייא** שמאחר שהוא עובד ביד ימין ומחזיר לימין – לא צריך כלי.
 - הגמרא מקשה האם הברייתא הזו מפריכה את דעת **רבי ינאי** כי אם הוא אמר שאפשר להעלות אפילו בהמיינו, אז בודאי שיד שמאל זה בסדר, למה צריך להחזיר לימין?
 - הגמרא מתרצת שמהברייתא הזו בודאי קשה על **רבי ינאי**, אלא שהוא סומך על התנא של הברייתא הראשונה (שממנה הקשינו על **רבי יהודה בריה דרבי חייא**), שאמרה שאפשר לעבוד בלי כלי, והוא לא סובר את התירוץ "לצדדים" שתירץ **רבי יהודה בריה דרבי חייא**.
3. מני כהן הקטיר את הקומץ בחמש חתיכות קטנות, מותר לאכול את השיריים?

שיעור קומץ והקטרה בכזית

- המשנה אמרה: שאם הקטיר קומצה פעמיים – כשרה.
 - **רבי יהושע בן לוי** אומר: פעמיים הכוונה בדיוק חצי-חצי, ולא "פעמי פעמים". **רבי יוחנן** אמר: אפילו פעמי פעמים. המחלוקת היא בשאלה האם קומץ הוא תמיד בשיעור שני

זיתים והאם הקטרה היא תמיד לפחות כזית. ריב"ל סובר שכן, ורבי יוחנן סובר שיש קומץ פחות משני זיתים. ולכן אפשר להקטיר גם חתיכות קטנות מכזית.

○ הגמרא מביאה מחלוקת מאימתי הקומץ מתיר את השירים באכילה?

▪ רבי חנינא אומר: משמשלה בו האור, כלומר שהאש תתפס אפילו קצת בקומץ.

▪ רבי יוחנן אומר: משתצית האור ברובו.

הם חולקים במשמעות הפסוק: "וְהַנּוֹתֵרֶת מִן הַמִּנְחָה לְאַהֲרֹן וּלְבָנָיו קֹדֶשׁ קֹדָשִׁים מֵאִשֵּׁי ד"י" והשאלה היא מה ההגדרה של "אש ד"י". רבי יוחנן אמר שזה הקטרה והוא לומד מהיקש לקיטור הכבשן (שאין קיטור עד שתצית האור ברובו).

○ והגמרא מביאה ברייתא להקשות על רבי יוחנן:

▪ רבין בר רב אדא אמר לרבא שתלמידיו אמרו בשם רב עמרם ברייתא: שלא רק קרבן עולה שאפשר להקטיר את איבריו בלילה אחרי שקיעת החמה, אלא גם דברים שדרכן להיקרב ביום (כמו הקומץ, הלבונה, הקטורת ועוד) – שזה נלמד לרבות מ"זאת תורת העלה".

▪ הגמרא שואלת איך אפשר להקטיר אותם "מבוא השמש" (אחרי שקיעה) אם דרכן להיקרב ביום? ומתרצת שצריך לתקן בברייתא ל"עם בא השמש" (לפני שקיעה) והם יתעכלו כל הלילה על המזבח. אבל אז הגמרא מקשה, אם שמים אותם על המזבח רגע לפני השקיעה, האש לא מספיקה לשלוט בהם ברובם לפני השקיעה כפי שהגדיר רבי יוחנן, וממילא בשקיעה הם אמורים להיפסל בלינה! וקשה על רבי יוחנן!

▪ הגמרא מתרצת שבשביל שהמזבח יקלוט אותם (והם לא יפסלו בלינה) מספיק שהאש תתפוס קצת. ורק בשביל להתיר את השירים – צריך שהאש תתפוס ברובו.

○ רבי אלעזר גרס בברייתא את הגרסה המקורית "מבוא השמש" (אחרי שקיעה) גם לגבי הקומץ, והסביר שהכוונה לפוקעין קומץ ולבונה שקפצו מתוך האש, שאותם מעלים חזרה כל הלילה. גם רבי ינאי גרס ככה, אבל מאחר שהוא סובר שקטורת לא מחזירים אותה למזבח אם היא קפצה, הוא השמיט את הקטורת ברשימה של הברייתא.

והגמרא מביאה מספר שאלות ללא פתרון, על דרך ההקטרה על המערכה, האם חייבים לשים את הקומץ או האיברים דווקא על גבי העצים או מתחתם או מצידם.

○ רבי אסי אמר שכשרבי אלעזר היה לומד מנחות הוא שאל: האם קומץ שסידרו וסידר עליו את עצים – האם דרך הקטרה בכך? (תיקו).

○ חזקיה שאל: האם איברים שסידרן וסידר עליהן את המערכה – האם "על העצים" דוקא אמרה התורה בפסוק 'על העצים אשר על האש...' או בגלל שיש פסוק נוסף 'העלה על המזבח' זה לאו דווקא? (תיקו).

○ רבי יצחק נפחא שאל: אברים שסידרן בצידי המערכה (ולא עליה) שהרי יש מי שסובר ש'על' הכוונה בסמוך? (תיקו).